РОЗДІЛ 2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

ОРГАНІЗАЦІЙНА ТА УПРАВЛІНСЬКА ОСНОВА КООПЕРАЦІЙ У СФЕРІ ІННОВАЦІЙ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ПРАЦІ

ORGANIZATIONAL AND MANAGEMENT BASIS OF COOPERATION IN THE FIELD OF INNOVATION AND INTELLECTUAL WORK

УДК [330.341.1:331.102.344]:65.012.6
DOI: https://doi.org/10.32843/infrastruct58-2

Антохов А.А.
д.е.н., професор кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Клевчік Л.Л.
к.е.н., асистент кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Antokhov Andriy
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Klevchik Leonid
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

У статті розглянуто та згруповано управлінсько-організаційні форми кооперацій у системі інновацій та інтелектуальної праці. Проаналізовано такі форми у вимірі комерційних (ІТ-компанії; підприємства інноваційного типу; консалтингові агентства), кооперацийних (центри інновацій; коворкінг-центри; компанії аутсортингу; бізнес-інкубатори), віртуальних (фріланс-біржі; ІТ-інкубатори; краудфандингові та краудсорсингові онлайн-платформи) та некомерційних (науково-дослідні установи, центри інновацій; інститути громадянської науки; "Creative Commons"; мережі "IT-House"). Виділено організаційні форми та пріоритетні напрями розвитку для створення та формування технологічно-сингулярної економічної системи Карпатського регіону на всіх рівнях. Сформовано значимість коворкінг-центрів для розвитку управлінсько-організаційної основи кооперацій у сфері інтелектуальної праці та інновацій. Обґрунтовано, що розвиток технологічно-сингулярних регіональних систем в економіці базується на об'єднанні інноваційних процесів та формуванні осередків інтелектуальної праці як у регіоні, так і в країні загалом.

Ключові слова: *організаційні та управлінські форми кооперацій, інноваційна діяльність, інтелектуальна власність, самоменеджмент, менеджмент, управління змінами, макроекономіка.*

В статье рассмотрены и сгруппированы управленческо-организационные формы кооперацый в сфере инноваций и интеллектуального труда. Проанализированы такие формы в разрезе коммерческих (ИТ-компании; предприятия инновационного типа; консалтинговые агентства), кооперационных (центры инноваций; коворкинг-центры; компании аутсорсинга, бизнес-инкубаторы), виртуальных (фриланс-биржи; ИТ-инкубаторы; краудфандинговые и краудсорсинговые онлайн-платформы) и некоммерческих (научно-исследовательские учреждения, центры инноваций; институты гражданской науки; "Creative Commons"; сети "IT-House"). Выделены организационные формы и приоритетные направления развития для создания и формирования технолого-сингулярной экономической системы Карпатского региона на всех уровнях. Сформирована значимость коворкинг-центров для развития управленческо-организационной основы кооперацый в сфере интеллектуального труда и инноваций. Обосновано, что развитие технолого-сингулярных региональных систем в экономике базируется на объединении инновационных процессов и формировании ячеек интеллектуального труда как в регионе, так и в стране в целом.

Ключевые слова: *организационные и управленческие формы кооперацый, инновационная деятельность, интеллектуальная собственность, самоменеджмент, менеджмент, управление изменениями, макроэкономика.*

The article systematizes the organizational forms of cooperation in the field of innovation and intellectual work. Such forms are described in terms of commercial (IT companies; innovative enterprises; consulting agencies), cooperative (innovation centers; coworking centers; outsourcing companies, business incubators, industrial parks), virtual (freelance exchanges; IT, incu; crowdsourcing of the online platform) and non-profit (research institutions, research and innovation centers; institutes of civil science, "Creative Commons"; "IT-House" networks). The organizational forms, priority in development for formation of technological and singular economic system of the Carpathian region at the local level are defined. The importance of coworking centers for the development of the organizational basis of cooperation in the field of innovation and intellectual work is substantiated. Organizational forms of cooperation in the field of innovation and intellectual work play a significant role in mobilizing intellectual potential aimed at realization in knowledge-intensive areas of the economy. The effectiveness of such forms depends on compliance with the principle of organization – individual and group performance with the provision of super-additive effect, the possibility of reaching higher levels of cooperation. It is noted that the development of technological-singular regional economic systems is based on the localization of innovation processes and the creation of cells of intellectual labor in the region. Depending on the specifics of the economy and the structure of employment, for different regions should be defined specific organizational forms of cooperation in the field of innovation and intellectual work. For regions where the IT sphere is actively developing and employment on a freelance basis is widespread, coworking centers are an actual form of development of local technological and singular systems. Their network is the optimal basis for strengthening technological and singular processes in the economy through organized interaction with other institutions.

Key words: *organizational and managerial forms of cooperation, innovation, intellectual property, self-management, management, change management, macroeconomics.*

Постановка проблеми. Сьогодні, особливо в кризу COVID-19, однією з перспективних економічних моделей інноваційного розвитку економіки країни є технологічно-сингулярна. Вона передбачає створення технологічно-сингулярних економічних систем, які будуть орієнтовані на продукування передових технологій, використання роботизованих механізмів у повсякденному житті, а також цілеспрямовані на винайдення та створення штучного інтелекту.

Для регіонів нашої країни стимулювання створення технологічно-сингулярних економічних

систем є вкрай важливим питанням з точки зору колосальних втрат інтелектуально-трудового потенціалу населення, які ми понесли за остання десятиріччя. Сьогодні індивідуальні прояви інтелектуальної праці та інноваційної активності трансформуються в реальний український інноваційний продукт, що «витягує» Україну з прірви відстаючих, нерозвинених економік. Щоб не втратити потенціал, яким Україна поки ще володіє, особливо в сучасних умовах наростаючого рівня мобільності населення, необхідно стимулювати різні управлінсько-організаційні форми кооперацій у сфері інтелектуальної праці та інновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження управлінсько-організаційних форм кооперацій у сфері інтелектуальної праці та інновацій вітчизняні вчені досліджують вибірково. Класичні форми кооперацій у сфері інноваційного підприємництва знаходимо в працях А. Мазур, С. Пустовойта, Д. Стеченка, С. Тульчинської, Л. Федулової, Р. Чорного та інших науковців. Беручи до уваги динамічність виникнення нових форм співпраці в інтелектуально-інноваційних сферах економіки, зокрема ІТ, зазначаємо, що досить мало вивченими є нові управлінсько-організаційні форми типу коворкінгу, стартапу, краудфандингу тощо.

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення новітніх форм кооперацій у сфері інтелектуальної праці та інновацій як управлінсько-організаційної основи формування технологічно-сингулярних економічних систем.

Завданнями дослідження є такі:

– проаналізувати організаційні форми кооперацій у сфері інтелектуальної праці та інновацій;

– виокремити управлінсько-організаційні форми, які є пріоритетними в розвитку для формування технологічно-сингулярної економічної системи як України, так і Карпатського регіону на локальному рівні;

– проаналізувати значимість коворкінг-центрів для формування та розвитку управлінсько-організаційної основи кооперацій у сфері інтелектуальної праці та інновацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Організаційні форми співробітництва в галузі інновацій та інтелектуальної діяльності відіграють важливу роль у мобілізації інтелектуального потенціалу для реалізації в певних секторах економіки. Ефективність таких форм діяльності залежить від принципу організації індивідуальної та групової співпраці з нададитивним ефектом та можливістю отримання нових позитивних результатів. Дотримання принципів вікіноміки, таких як принципи відкритості, рівності, вільного доступу та глобального характеру співпраці, є основною умовою інтелектуальної співпраці [5, с. 4]. Важливість співпраці в галузі інновацій та інтелектуальної роботи повинна відображатися не тільки з точки зору продуктивності у використанні ідей та інновацій, але й у баченні світу, яке сприяє істинному покликанню людського розуму, а це означає, що добра воля – це не засіб досягнення іншої мети, а найбільше благо для людини як розумної істоти [2, с. 15].

Розглянемо такі основні організаційні форми управлінської кооперації у сфері інновацій та інтелектуальної праці, об'єднаємо їх у визначені групи, що надалі дасть змогу обґрунтувати найбільш прийнятні з них для впровадження на теренах України:

1) комерційні: ІТ-компанії; інноваційні підприємства; консалтингові агентства (моніторинг стану ринків, прогноз), в тому числі ІТ-консалтингові агентства, центри трансферу технологій (створюються, як правило, при ВНЗ, інших установах задля впровадження наукових розробок у виробництво); фінансово-кредитні установи, венчурні компанії, венчурні фонди (створені, як правило, великими промисловими компаніями), стратегічні альянси [1, с. 4];

2) кооперaційні: центри інновацій; коворкінг-центри; аутсорт-компанії; бізнес-інкубатори, технопарки, інноваційні кластери;

3) віртуальні: фріланс-біржі; ІТ-інкубатори; краудфандингові, стартап-, краудсорсинг-онлайн-платформи; форуми, індивідуальні вебресурси, ресурси доступу до відкритого програмного забезпечення; телековоркінгові системи; вебресурси для інформальної освіти у сфері інновацій; вебресурси спільноти програмістів (типу DOU.ua, який містить базу всіх ІТ-компаній в Україні) [1, с. 5];

4) некомерційні: управлінські структури, що стимулюють інноваційну діяльність; наукові установи, громадські наукові структури, міжнародні наукові структури; освітні заклади, що готують фахівців у рамках формальної і неформальної інноваційної освіти, а також НДДКР; інститути громадянської науки; неприбуткові організації, які за мету своєї діяльності беруть збільшення кількості творчих матеріалів (типу "Creative Commons" [8]; мережі "IT-House", тобто некомерційні проєкти, що повинні забезпечити житлом фахівців ІТ-сфери).

Ці структури ми можемо розподіляти за певними ознаками, а саме залежно від участі у формуванні ідей, втілення їх у життя, формування і стимулюванні певних процесів (рис. 1). Комерційні структури є суб'єктами ринку, і вони ресурсно-спроможні втілити інноваційні ідеї в життя, що генеровані зазвичай на рівні окремих організацій та некомерційних структур. Водночас більшість інститутів, що визначені нами як кооперaційні, є архіважливими з позиції консолідації всіх зусиль у формуванні інноваційних ідей та проєктів, а також більшої можливості впливати на управлінські структури.

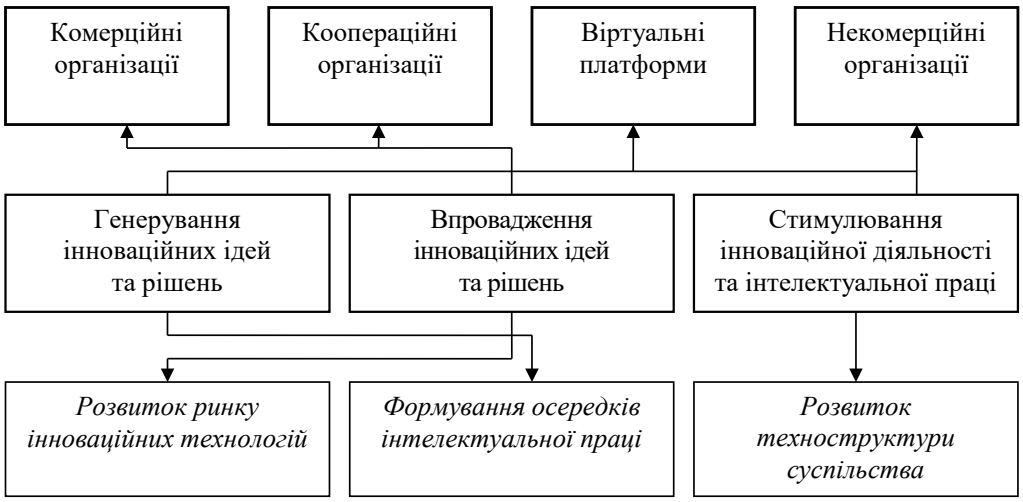

Рис. 1. Організаційні та управлінські структури кооперацій у системі інновацій та інтелектуальної праці в контексті їх функціональності

Джерело: розроблено авторами

Існують інші специфічні організаційні форми, які сприяють кооперації у сфері інновацій та інтелектуальної праці. Здебільшого вони орієнтовані на так звані творчі (богемні) суспільні групи. Наприклад, усе поширенішими стають заклади типу антикафе, принципи діяльності яких схожі на практику коворкінгу, однак вони не завжди орієнтовані на працівників ІТ-сфери. Якщо в коворкінг-центрах основною метою перебування осіб, котрі працюють на засадах фрілансерства, є власне праця (щоденна трудова діяльність), то в антикафе – проведення вільного часу в оточенні осіб зі схожими інтересами [1, с. 6].

Головні організаційні форми співпраці в галузі інновацій та інтелектуальної роботи в Карпатському регіоні визначені в табл. 1, підкреслюючи їх переваги порівняно з іншими. Така організаційна система заснована на конкретній структурі управління як координатора реалізації державної влади в галузі інноваційної та інтелектуальної праці. Управління з питань електронного урядування спільно з іншими державними органами має забезпечити загальний розвиток економіки на основі принципів інновацій, з урахуванням виробництва передових технологій, в результаті розроблення інтелектуальних робочих осередків. Зокрема, такими органами державного співробітництва в галузях мають бути управління економічного розвитку, торгівлі та промисловості (підтримка інноваційних підприємств); фінансів (податкове регулювання для інноваційних підприємств та інтелектуальної праці); освіти і науки (у дослідницькій діяльності, ефективності повноважень у галузі економічних та соціальних аспектів); інвестиційної діяльності (сприяння інвестиціям у галузі науки), ІТ- та економічного обслуговування (підтримка інформатизації суспільства, економічного розвитку у зв'язку з електронікою управління); інформаційної діяльності, а також зв'язків із громадськістю (розвиток та інформаційний простір у регіоні).

Області Карпатського регіону, зокрема Івано-Франківська та Львівська, характеризуються швидким збільшенням числа ІТ-компаній. Їх функціонування має підтримуватися діяльністю інших організаційних форм інтелектуальної та інноваційної роботи, оскільки розвиток єдиної технологічної регіональної економічної системи – це не тільки розвиток ІТ-індустрії, але й синергетично складна економічна система, яка використовує інтелектуальну працю в різних галузях, а саме робототехніці, біотехнологіях, волоконно-оптичних технологіях, енергетиці, радіотехніці, медицині, електротехніці, електроніці та інформаційних технологіях, у яких великий потенціал областей Карпатського регіону.

Якщо ІТ-сектор продовжить розвиватися самостійно і без регулювання, це може призвести до деформації регіонального ринку праці в майбутньому, що спричинить надмірну зайнятість, а також надмірні міграційні втрати населення, зокрема молоді. Також зростає ризик моноспеціалізації регіональної економіки, яка занадто сильно залежить від галузей ІТ в сучасному світі, що динамічно розвиваються, тому розвиток відомих галузей має здійснюватися збалансованим чином, а не тільки в ІТ-секторі.

Отже, все більше осіб працюють саме на засадах фрілансерства, тому, як правило, це молоді люди, які характеризуються високою мобільністю та готові навчатись і використовувати на 100% свій потенціал. Специфіка поняття фрілансерства дещо ускладнює просторову самоорганізацію і дисципліну, тому більш популярними стають коворкінг-центри, де збираються фрілансери.

Таблиця 1

Форма базових управлінсько-організаційних форм кооперацій в інноваційній та інтелектуальній сфері Карпатського регіону

№	Рівень	Форми організації	Значення
1	Управлінський	Регіональні представництва Державного агентства України з електронного управління	Сприяння інноваціям та інтелектуальній праці; створення іміджу регіону зі сприятливими умовами для інновацій
2	Комерційний	ІТ- та інноваційні компанії	Розвиток ринку ІТ-послуг, попит на роботу в галузях знань
3	Коопераційний	Інноваційні кластери, технопарки, індустріальні парки, коворкінг-центри	Створення спеціальних комунікаційних мереж для осіб з відповідними характеристиками; інноваційні ідеї та рішення через мобілізацію ресурсів
4	Віртуально-коопераційний	Краудсорсингові онлайн-платформи, стартапи, краудфандинг, ІТ-інкубатори	Підтримка спеціальних мереж зв'язку; залучення інших осіб та установ і передумови для реалізації їх потенціалу
5	Громадський	Освітні установи, наукові установи, дослідницькі центри та інновації	Ефективна мобілізація наукового потенціалу в певних областях; задоволення потреб у кваліфікованих фахівцях
6	Соціальний	Мережі антикафе та "IT-House"	Навчання соціальним мережам професіоналів, можливості для повторної творчої діяльності

Джерело: розроблено авторами

Такий високий рівень становлення феномена коворкінгу економісти пояснюють стійкою соціальною потребою у спілкуванні [4, с. 79]. Виділяють різні підвиди коворкінгу: це і квартирні коворкінги, й коворкінг-кафе, й коворкінг-хостели, й коворкінг-інкубатори [6, с. 108].

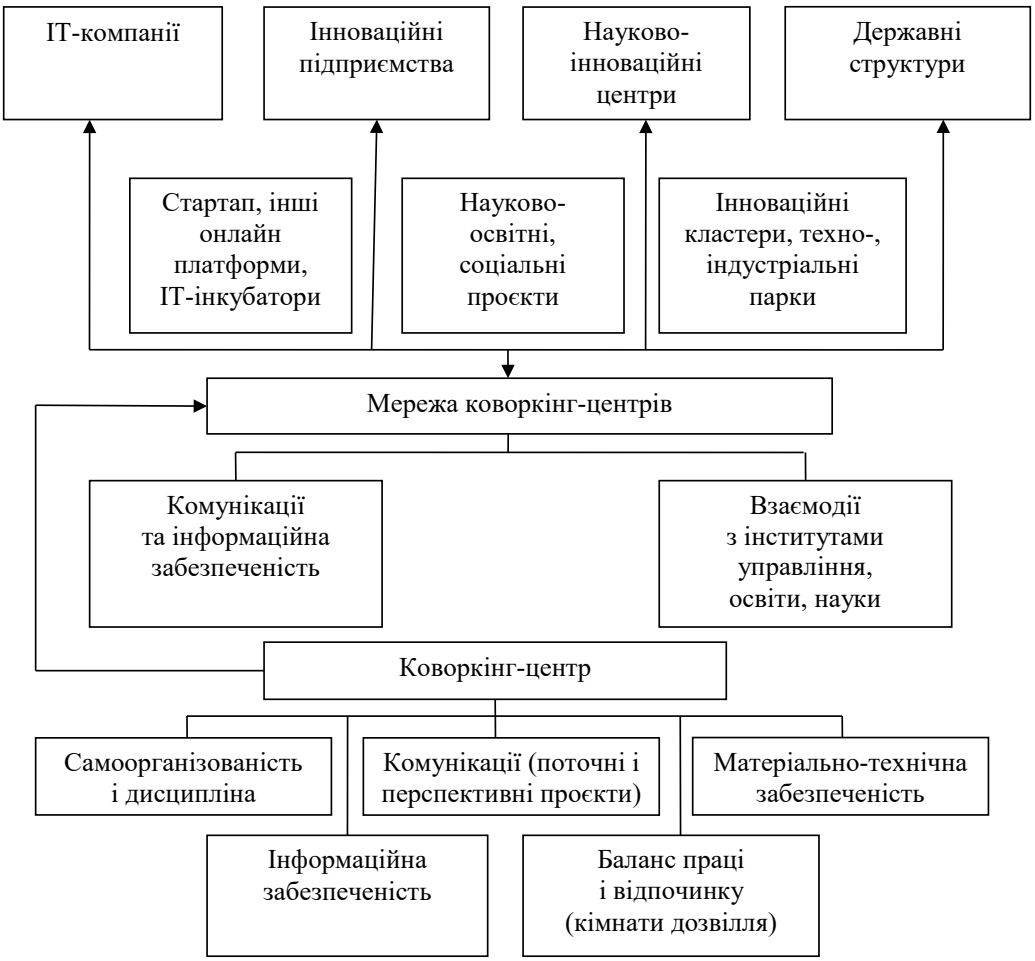

Рис. 2. Формування управлінсько-організаційних форм взаємодії у сфері інтелектуальної праці та інновацій на прикладі коворкінг-центрів

Джерело: розроблено авторами

Зазначимо, що це не лише форма бізнесу, що приносить доволі непоганий прибуток для ініціативних осіб, які повною мірою використовують свою економічну активність у цій сфері та недоліки зайнятості, що виникають на засадах фрілансерства. Центри коворкінгу мають формувати цілісну мережу, що формує взаємодію з іншими управлінсько-організаційними формами у сфері інтелектуальної праці та інновацій (рис. 2).

Важливість мережі коворкінг-центрів для створення унікальної сингулярно-технологічної економічної системи в Карпатському регіоні буде ще більшою, якщо вона забезпечить співпрацю з консультативними, освітніми та науковими структурами. Використовуючи досвід комерційних консультативних структур, які проводять маркетингові дослідження на високооплачуваній основі, освітні та наукові організації зможуть продавати свій бізнес, систематизуючи джерела фінансування.

Інші форми співпраці можуть бути реалізовані на базі мережі коворкінг-центрів, зокрема в соціальному та діловому секторах. Наприклад, проєкт "IT-House" був реалізований за ініціативою Львівського IT-кластеру [9]. Це некомерційний проєкт, спрямований на забезпечення IT-працівників якісним і доступним житлом. Головною особливістю "IT-житла" є розташування на першому поверсі конференц-залу, який стає постійним місцем для спілкування IT-співробітників та проведення спеціальних заходів.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, розвиток унікальних сингулярно-технологічних регіональних економічних систем заснований на локалізації інноваційних процесів і створенні центрів інтелектуальної праці. Залежно від особливостей економіки і структури зайнятості мають бути визначені конкретні організаційні форми співпраці в галузі інноваційної та інтелектуальної діяльності в різних регіонах. У регіонах, де активно розвивається IT-сектор та сильно поширена самостійна зайнятість, коворкінг-центри є реальним способом розвитку окремих локальних технологічно-сингулярних систем. Їх мережа є найкращою основою для зміцнення унікальних технологічно-сингулярних процесів в економіці за рахунок організованої взаємодії з іншими інститутами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антохов А. Economic and law human resources management issues : collective monograph. Caricom, Barbados, 2016. 112 p.

2. Артьомова Т. Чиста моральна наука: про самовиправдання «фундаментального» наукового знання в епоху глобальної модернізації. *Економічна теорія*. 2018. № 2. С. 5–20.

3. Державне агентство з питань електронного урядування України. URL: http://e.gov.ua/diyalnisty (дата звернення: 20.06.2021).

4. Люта Л. Коворкінги в структурі комунікативного простору сучасного міста. *Сучасні проблеми еколого-психології: місто та мегаполіс як середовище життєдіяльності* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2019. С. 78–81.

5. Осійчук М. Глокалізація як чинник модернізації державного управління. *Філософія, методологія, теорія та історія державного управління*. Національна академія державного управління при Президентові України. URL: http://www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10omsmdu.pdf (дата звернення: 02.07.2021).

6. Полтавская М. Институционализация новых форм социального взаимодействия: пространство коворкинга. *Вестник Волгоградского государственного университета. Философия*. 2014. № 3(23). С. 107–115.

7. Хусяинов Т. Коворкинг-центр в пространстве современного города. *Урбанистика*. 2018. № 4. С. 14–21.

8. Creative Commons Ukraine. 1991 Open Data Incubator. URL: http://1991.vc/about (дата звернення: 25.05.2021).

9. IT House: Lviv IT Cluster. URL: http://itcluster.lviv.ua/projects/it-house (дата звернення: 12.06.2021).

REFERENCES:

1. Antokhov A. (2016) Economic and law human resources management issues. Caricom, Barbados, 112 p.

2. Artjomova T. (2018) Chysta moralna nauka: pro samovypravdannya "fundamentalnoho" naukovoho znannya v epokhu hlobalnoyi modernizatsiyi [Pure moral science: the self-justification of "fundamental" scientific knowledge in the era of global modernization]. *Economic theory. Collection of scientific works*, no. 2, pp. 5–20.

3. Oficijnyj sajt Derzhavne ahentstvo z pytan elektronnoho uryaduvannya Ukrayiny [Official site of the State Agency for e-Government of Ukraine]. Available at: http://e.gov.ua/diyalnisty (accessed 20 June 2021).

4. Lyuta L. (2019) Kovorkinhy v strukturi komunikatyvnoho prostoru suchasnoho mista [Coworking in the structure of the communicative space of the modern city]. Proceedings of the *Suchasni problemy ekolohichnoyi psykholohiyi: misto ta mehapolisy yak seredovyshche zhyttyediyalnosti* (Ukrainian, Kyiv, 2020), Kyiv, pp. 78–81.

5. Osiychuk M. Hlokalizatsiya yak chynnyk modernizatsiyi derzhavnoho upravlinnya [Globalization as a factor in the modernization of public administration]. *Philosophy, methodology, theory and history of public administration.* Available at: http://www.academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10omsmdu.pdf (accessed 2 July 2021).

6. Poltavska M. (2014) Instytutsionalizatsiya novykh form sotsialnoyi vzayemodiyi: prostir kovorkinha [Institutionalization of new forms of social interaction: the space of coworking]. *Bulletin of Volgograd State University*, vol. 23, no. 3, pp. 107–115.

7. Khusyayinov T. (2018) Kovorkinh-tsentr u prostori suchasnoho mista [Coworking Center in the space of the modern city]. *Urbanism*. *Collection of scientific works*, no. 4, pp. 14–21.

8. Creative Commons Ukraine. 1991 Open Data Incubator. Available at: http://1991.vc/about (accessed 25 May 2021).

9. IT House: Lviv IT cluster. Available at: http://itcluster.lviv.ua/projects/it-house (accessed 12 June 2021).